

Quantas Rumantschas e Rumantschs datti in summa? La procentuala da personas ch'inditgeschan il rumantsch sco lingua principala è actualmain tar 0,5% da la populaziun svizra.

FOTO SOMEDIA

In stadion plain Rumantschas e Rumantschs

L'Uffizi federal da statistica (UST) ha publictà la fin da schaner las novas cifras davart las linguas discurridas en Svizra. Co statti damai cun il rumantsch? Quantas Rumantschas e Rumantschs datti? E nua vivan quellas personas? – La FMR verifitgescha sis differentas pretensiuns popularas a maun da las cifras actualas federalas.

DAVID TRUTTMANN/FMR

Quants Rumantschs datti atgnamain? – Quai è ina dumonda detg frequenta en connex cun la lingua rumantscha. La resposta sa lascha respunder en moda placativa e positiva: Il pievel rumantsch empleniss patgific in dals gronds stadions da ballape en Svizra – p.ex. quel dal FC Basel cun 35 000 aspectaturas ed aspectaturs. E quai è atgnamain detg bler.

Però da numnar ina cifra pli concreta vegn pli cumplitgà, schebain che l'Uffizi federal da statistica (UST) publicitgescha onn per onn las cifras las pli actualas e precisas en connex cun la dumbraziun rumantscha. Era quest onn – ils 24 da schaner 2022 – ha l'uffizi rendì public intginas datas statisticas.

Dentant èsi da far atenziun: I na sa tracta betg da las cifras las pli actualas, perquai ch'i n'è gea betg pussaivel da far «statisticas live», vul dir immediatas. Mabain las cifras actualas sa basan sin sondagis fatgs durant l'onn 2020 tar radund 200 000 personas. Ed ultra da quai sa tracti mo da la populaziun sur 15 onns. Las cifras pli cumpletas, inclusiv ils uffants, cumparan lura en il decurs da l'onn.

Tuttina – sin basa da las cifras publicgadas dacurt pon ins verifitgar, sche ina u l'autra tesa u pretensium generala davart il pievel rumantsch è in summa correcta. Lain perquai far il test cun sis pretensiuns:

I dat adina pli paucs Rumantschs.

Gea, per quella constataziun na dovri nagins studis da docter e naginas statisticas. La populaziun rumantscha tschessa. Però quants Rumantschs e quantas Rumantschas datti in summa ussa? Quella cifra po vegnir inditgada cun 35 311 personas. Vul dir, quai èn propi ils «Super-Rumantschs», quellas personas (sur 15 onns) ch'han inditgà il rumantsch sco lingua principala. I mancan damai sper ils uffants anc las personas che dovran pli darar il rumantsch en lur mintgadi u pli darar che p.ex. il tudestg.

Però è ussa la cifra dals «Super-Rumantschs» pli bassa ch'ils onns avant? – Na, ils davos onns è quella cifra restada atgnamain detg constanta, però cun leva tendenza aval.

Circa 1% da la populaziun svizra è rumantscha.

Quella procentuala n'è (deplorablmain) già daditg betg pli correcta. Avant var 100 onns pudev'ins anc vegnir circa cun quella cifra. Ed

il 1970 – cura che las statisticas eran metodica-main cumparegliablas cun quellas dad ozendi – era la procentuala da Rumantschas e Rumantschs anc tar 0,8%. Entant discurra l'UST da 0,5% da la populaziun svizra ch'inditgescha il rumantsch sco lingua principala. Era qua cun tendenza aval.

En il Grischun èn ils Rumantschs sin la segunda piazza.

Gea, per il mument èn ils Rumantschs statistica-main anc sin la segunda piazza. Però i vegn figt stretg tranter las medaglias d'argient e da bronz. Tenor l'UST datti en il chantun Grischun 127 959 personas ch'inditgeschan il tudestg sco lingua principala (rang 1), 23 756 personas inditgeschan il rumantsch (2.) e 23 739 il talian (3.). Damai è la differenza tranter il rumantsch ed il talian anc minimala – exact 17 personas, schegea che la cifra è ina calculaziun approximativa!

Ma igl è bain pussaivel ch'il talian vegnia a surpassar bainprest il rumantsch en il Grischun – perquai ch'il trend dals davos 10 onns è cler: il talian crescha ed il rumantsch tschessa.

I dat memia blers «vegl» en Rumantschia e memia paucs «giuvens».

Da basa è quella pretensium mez correcta. Sco che l'UST ha già declarà en ina publicaziun dal november 2019 e visualisà cun ina uschenunada «piramida da populaziun» correspunda il maletg rumantsch da las generaziuns pli u main a quel en l'entira Svizra. Però il maletg è forsa pli accentuà en il mund rumantsch. I dat en media dapli «vegl» e damain «giuvens». Tenor las cifras actualas: Var 30% da las personas cun lingua principala rumantscha èn sur 65 onns. Quai è bravamain dapli che tar la populaziun svizra totala – ca. 21%.

Dus terzs da las Rumantschas e dals Rumantschs vivan ordaifer il territori linguistic rumantsch.

Era las novas cifras da l'UST conferman da principi questa pretensium. Tenor quellas vivan «mo» 35% dals Rumantschs en il territori lin-

guistic rumantsch – ed il rest viva en l'uschenunada «diaspora» (in term che l'UST na dovra però betg!), saja per in ulteriur terz en il Grischun ubain per anc ina giada in terz en il rest da la Svizra. Damai datti trais cerchels da mintgamai in terz: territori rumantsch, «diaspora grischuna» e «diaspora svizra».

I dat però in impurtant crutsch vi da questas cifras dals trais terzs! Quel ha da far cun la pratica co che l'UST definescha in summa il «territori linguistic rumantsch»? Per illustrar: l'entira Engiadina'Ota (cun excepziun da S-chanf) vala per ils statistichers sco territori tudestg. Il medem vala per vischnancas sco Ilanz/Glion, Laax u Albula/Alvra! La decleraziun: l'UST prenda la maioritad linguistica sco misura per decider, sch'ina vischnanca è rumantscha u tudestga. Declerà simpel: Sche la lingua maioritara a Laax è p.ex. il tudestg, lura vegn declerada quella vischnanca – ch'è gea uffizialmain ed instituzionalmain rumantscha – sco territori tudestg. Laax vegn damai classifitgà sco «diaspora» – ed ils Rumantschs da Laax tutgan tar la Svizra tudestga!

La pli gronda cuminanza rumantscha viva en la citad da Turitg.

Quai vegn pretendì atgnamain anc detg savens. P.ex. aveva la SDA rapportà be avant in onn: «In der Stadt Zürich leben rund 2000 Rätoromanen, so viele wie in keiner Bündner Gemeinde.» – Igl è bain vair: I dat ina bella cuminanza rumantscha a Turitg e conturn. P.ex. vivan tenor las cifras actualas en la citad da Turitg var 1200 personas ch'inditgeschan il rumantsch perfin sco lingua principala. Ma quai è anc adina pli pauc che p.ex. a Cuira (1671 personas). Las novas cifras da l'UST na cuntengan betg ils detagls da singulas vischnancas pli pitschnas en il Grischun. Igl è però da supponer che las vischnancas fusiunadas da Scuol e dad Ilanz/Glion furmian entant las pli grondas cuminanze rumantschas – ed hajan dapli abitantas ed abitants rumantschs che la citad da Turitg.

Ulteriurs detagls davart las linguas en Svizra – surtut era davart tut las autras linguas pledadas èn da chattar sin www.bfs.admin.ch.

